

РОЗДІЛ IV. ФУНКЦІЙНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Олена Авраменко

ORCID: orcid.org/0000-0003-4322-9027

DOI 10.31558/1815-3070.2021.41.12

УДК 811.111'272'373.45=432.7

ЗАПОЗИЧЕННЯ З БАНТОЇДНИХ МОВ У МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПРОСТОРІ ПІВДЕННОЇ АФРИКИ

Статтю присвячено актуальним у сучасному мовознавстві проблемам мовних контактів, формування поліетнічних спільнот та мов міжетнічного спілкування. Проаналізовано чинники, джерела, шляхи та асиміляцію запозичень із мов банту в англійській мові Південно-Африканської Республіки. Виявлено спільні та відмінні ознаки інкорпорації аналізованого класу одиниць до стандартного та ендонормативних варіантів англійської мови. Запозичення з мов банту переконують в актуальності автохтонних культур для сучасного англійськомовного простору регіону.

Ключові слова: англійська мова Південно-Африканської Республіки, варіанти англійської мови, запозичення, мови банту, асиміляція, поліетнічний простір, мова міжетнічного спілкування.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Сучасний світ характеризується прискоренням міграційних процесів, міжкультурного обміну й формуванням полікультурних спільнот. Зростає вага мов міжкультурного спілкування в регіонах з високим ступенем етнокультурної та лінгвальної різноманітності, активність процесів відродження культурної ідентичності, узгодження питань мовної політики з інтересами національних менших.

Актуальність проблем міжкультурної комунікації для мовознавства зумовлена передусім необхідністю розкриття особливостей формування та функціонування мов міжкультурного спілкування (лінгва франка), аналізу шляхів та засобів забезпечення ефективного обміну інформацією між представниками різних культур, соціальних груп, носіями різних мов.

У сучасній Південно-Африканській Республіці (ПАР) відбувається становлення мультикультурної спільноти, у межах якої інформаційна взаємодія здійснюється англійською мовою. Англійська мова ПАР представлена неомогенною системою взаємодіючих варіантів, і є однією з офіційних мов країни та засобом міжетнічного спілкування. Автохтонні мови також становлять важливу частину лінгвістичного репертуару мовців і засвідчують етнічну належність членів південноафриканського суспільства.

ПАР упроваджує ідею єдності в різноманітності ("unity in diversity" (Rudwick 2008: 150)). У "країні з багатьма голосами" (Branford et al. 1991: xxi) англійську мову визначають як "змішану" ("mixed bag" (т. с.)), оскільки у формах та значеннях мовних одиниць збережено результати взаємодії різних культур, що виявляється в лексиці, граматичних структурах, особливостях вимови. Ознаки, притаманні мовленнєвій практиці представників різних етнічних груп південно-африканського суспільства (Finlayson 2002; McKinney 2010) також виявилися впливовими, зокрема в ситуаціях змішування й перемикування коду. З огляду на етнічну мозаїчність ПАР, плідними можуть бути розвідки, присвячені інкорпорації автохтонного складника до лексичної системи англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексика південно-африканського варіанту англійської мови неодноразово слугувала об'єктом соціолінгвістичних розвідок (Batibo 2008; Coetzee 2014; Edwards 1985), часто з ухилом у проблеми етнічного складу країни та мовної політики (Kadt 1993; Klerk 1999). Увагу приділено й історичним чинникам розвитку словни-

кового складу англійської мови в ПАР (Урб 2002), їх впливу на співвідношення та функційну конкуренцію мов, які перебувають у стані контактування (Batibo 2008: 52; Lanham 1996: 19), доведено збільшення соціокультурної неоднорідності англійської мови (Makalela 2007; Malherbe 2014; Mbeki 2011; Meien 2007). Вивчено історію народів ПАР, розглянуто контакти між автохтонними етносами, їх лінгвальні наслідки (Branford et al. 2002; Ishmail 2019; Herbert 2002), особливості реєстрації запозичень у словниках (Mafela 2010). Дослідники констатують наявність автохтонних запозичень в англійській мові ПАР, характеризують семантичні модифікації питомої лексики, транспортованої з Великої Британії, окреслюють лексичні інновації, утворені від власномовних основ. Утім залишаються відкритими питання обсягу лексики, запозиченої з автохтонних мов, її адаптації в різних варіантах англійської мови ПАР, участі у процесах лінгвального відтворення мультикультурної ідентичності представників суспільства.

Хоча внаслідок інтенсивного й перманентного контактування різних етнічних груп система англійської мови зазнала впливу з боку численних автохтонних мов ПАР, слід визнати, що найпотужнішим цей вплив був із мов банту.

Мета дослідження полягає в аналізі чинників та наслідків впливу бантоїдних мов на словниковий склад англійської мови ПАР. Основні **завдання** розвідки передбачають аналіз запозичень з мов банту у складі лексики англійської мови ПАР за комплексом параметрів, зокрема кількісним, етимологічним, структурним, семантичним та функційним.

Об'єктом дослідження є південно-африканський варіант англійської мови, а **предметом** – структурно-семантичні ознаки та адаптація запозичень із мов банту.

Матеріал дослідження, який охоплює 585 запозичень із мов банту, виокремлено методом суцільної вибірки з авторитетних довідників (DSAE 1991; DSAEHP 1996; Mesthrie 2010).

Застосовано комплекс **методів**: метод суцільної вибірки для виокремлення одиниць із лексикографічних джерел; аналіз безпосередніх складників та компонентний аналіз – для з'ясування морфологічної та семантичної структури одиниць, зіставний та контекстологічний аналіз – для виявлення потужності впливу окремих груп запозичень та встановлення особливостей їх асиміляції та функціонування.

Результати цієї розвідки збагачують теорію мовних контактів відомостями стосовно динаміки сучасних мов, ступеня відкритості міноритарних та мажоритарних систем спілкування для інновацій. Для теорії міжкультурного спілкування цінними можуть бути ідеї про соціокультурну адаптацію та інтеграцію представників соціокультурних, етнічних чи міграційних меншин. Практичне значення вбачаємо у можливості застосування матеріалу цієї розвідки в розробці мовних типологій, лінгвокультурологічних словників та глосаріїв.

Результати дослідження та їхнє обґрунтування. Сучасна англійська мова ПАР – негомогенна система з виразного автохтонного складника. Запозичення з місцевих мов наявні в різних варіантах англійської мови, які утворилися шляхом продовження її уживання як першої рідної мови, а також нативізації та застосування в ситуаціях міжетнічного спілкування: англійська мова білошкірого населення (White South African English – WSAE) уживається як перша рідна мова; англійська мова мешканців, для яких перша мова – це африкаанс (Afrikaans English – AfrE); англійська мова мігрантів з Індії та їхніх нащадків (Indian South African English – ISAE); англійська мова чорношкірого населення ПАР, для яких рідна мова – одна з автохтонних мов Африки (Black South African English – BSAE), англійська мова інших верств суспільства, які належать до мішаних етнічних груп (Coloured English – SACE).

Внаслідок інтенсивного й перманентного контактування різних етнічних груп у системі англійської мови сформувалося дві групи лексики. Найбільш кількісно представлена група лексики, спільна для різних варіантів, тим часом другу складають специфічні одиниці, наявні лише в одному або декількох варіантах англійської мови.

Спільне ядро функціонує у складі лексики WSAE і зафіксоване словниками (DSAE 1991; DSAEHP 1996). Наприклад, *kwela-kwela* “a taxi or a police pick-up van”, *mbaquanga* “a type of music”, *morabaraba* “a kind of game” (інші приклади запозичень із банту див. нижче). Запозичення

чення з мов банту становлять 11,7% лексики. Вони кількісно переважають над запозиченнями з койсанських мов (2,3%), з мов мігрантів з Азії (2,6%) та Європи (3,5%). Утім бантуїзми поступаються споконвічним лексемам (26,1%) та одиницям, які походять з африкаанс чи нідерландської мови (53,1%).

Мовна група банту належить до бенуе-конголезької родини, поширена по всій території тропічної Африки, і охоплює близько 500 мов (Crystal 1997: 316). Унаслідок дії ареальних чинників та конвергентних процесів, мови типологічно близькі, що пояснює частку спільних для декількох мов банту запозичень в англійську мову ПАР. У кількісному відношенні домінують одиниці з мов підгрупи нгуні – 74,8% (із них 28,6% – запозичення з коса та зулу, 27,4% – із зулу, 18,8% – з коса). Менш продуктивними джерелами виявилися мови підгрупи сото – 22,4% (із них 10,6% надійшли з сото, 6,6% – із тсвана, 4% – із сото та тсвана, лише 1,2% – із венда). Запозичення з інших мов банту в англійську мову ПАР становлять 2,9%. Здебільшого вони походять з мов шоа та суахілі.

Понад 90% одиниць становлять прямі запозичення (*amajaha* “a young warrior” < Zulu). Опосередковані запозичення потрапили до WSAE через африкаанс (4,8% – *moepel* “an evergreen tree: *Mimusops*, *Sapotaceae*” < Afrikaans < seTswana *mmupudu*), автохтонні мови інших груп (2,7%) чи контактні мови (1,8% – *lapa* < Fanakalo “here” < Zulu, Siswati, Ndebele “over there”).

Зазначимо, що мови банту не тільки слугували етимологічно первинним джерелом автохтонізмів в англійській мові ПАР, але й виявилися медіаторами запозичень з інших мов, із якими перебували в тісній взаємодії. Наприклад, попри ізольованість койсанських племен від інших народів, бантоїдні мови зберегли наслідки контактування з цією культурою у вигляді субстрату. Таке рідкісне для контактних ситуацій явище, як запозичення фонем (койсанські клікси в мовах банту) засвідчує активність і тривалість мовного впливу, оскільки високосистемний фонетичний рівень найменш відкритий для іншомовного матеріалу (Балтаева 2015). Важливим наслідком койсансько-бантоїдних контактів слід вважати і лексичні запозичення, частина з яких згодом потрапила до складу англійської мови. Наприклад, назви релігійних реалій, утворені як інкорпорацією койсанських основ (*Tixo* < Xhosa *uThixo* “God” < Khoikhoi *Tixwa*, *Tiqua* “the traditional Supreme Being”), так і за допомогою поєднання етимологічно різних морфем, тобто шляхом формування гібридів (*igqirakazi* < Xhosa *igqira* < Khoikhoi *gqei-di* + Xhosa, feminine suffix *-kazi* “diviner in the feminine form”).

Сфери максимальної концентрації запозичень із мов банту охоплюють релігію (21%), політику (16%), природу (14%), побут (12%), соціальні відносини (6%), економіку (5%). При цьому спостерігається спеціалізація джерела запозичення щодо актуалізації окремих семантичних полів:

- запозичення з мови коса тяжіють до позначення КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК – традицій, церемоній, ритуалів (*ingcibi* “a man responsible for circumcising initiates”, *ikhankhatha* “the guardian”, *boma* “the seclusion hut”);

- спільна для мов коса та зулу лексика втілює ВІРУВАННЯ, МІФОЛОГІЮ (*abadala* “the spirits of the forefathers”, *smell* “translation of Nguni *nuka*, to detect or discover (an evil-doer or source of misfortune) by supernatural means”);

- мова зулу є джерелом номінацій ПРЕДМЕТІВ ПОБУТУ, ЇЖІ (міцні напої – *shimiyana*, *gavine*, *ijuba*, *mbamba*, *skomfaan*; одяг – *mutsha*, *moochi*, *limbo*, *beshu*, *isidwaba*) та РЕГУЛЯТИВНИХ ПОНЯТЬ, співвідносних із соціально схвальною, етикетною поведінкою (*hlonipha* “ritual avoidance observed as a mark of respect especially by Xhosa and Zulu wives towards their male relatives by marriage”, *isigodlo* “the Zulu king’s private enclosure within the royal kraal”), РЕАЛІЙ ВІЙСЬКОВОЇ СФЕРИ (*amajaha* “a young warrior”, *wash spear* “a translation of Zulu *geza imikhonto* (of a soldier) to blood oneself in battle; to perform a cleansing ceremony after killing in battle”);

- назви ПРИРОДНИХ РЕАЛІЙ активно надходять з мови тсвана (*kukama*, *puti*, *sassaby*, *tsessebe* “kinds of antelopes”, *makatane*, *mobola* “kinds of edible fruits”);

- ЕТНОНІМИ та ЛІНГВОНІМИ надійшли з різних мов через посередництво мов коса (*Bhaca, Fingo, Gaika, Gcaleca, Gqunukhwebe, Ndlambe, Ngqika, Pondo, Rharhabe, Slambie, Tembu, Xhosa*) і тсвана (*Bakwena, Balala, Baltharo, Balthaping, Bamangwato, Bechuana, Huritshi, Kgalagadi, Kgatla, Ngwaketse*), так само як і назви ЗАХВОРЮВАНЬ (*amaas* “a mild disease caused by the smallpox virus”, *chubaba* “a dark patch or blemish on the skin, caused by using skin-lighteners”).

Як засвідчують приклади, для контактних ситуацій особливо актуальні відповідності між системністю лексики різних мов та системністю уявлень представників різних культур про явища світу й життєдіяльності. Аналіз смислових зв'язків дозволив установити відповідність семантичних та етимологічних угруповань. Кореляції між тематичною орієнтацією лексики та її походженням підтверджують розбіжності щодо номінативно щільних сфер у різних мовах. Це визначається неізоморфною категоризацією явищ світу в лінгвокультурах: релевантні для однієї мови розмежування та деталізована номінація окремих понять будуть відмінними в інших мовах. Наприклад, концентрація позначень мілітарної сфери у групі запозичень з мови зулу пояснюється особливостями соціального устрою племен – створенням у другій половині XIX ст. регулярної військової організації на основі традиційної системи вікової диференціації. Поповнення сфери найменувань природних об'єктів запозиченнями з тсвана визначається домінантністю фермерської та скотарської діяльності в житті цих етнічних груп. Те, що не мало особливого значення для воїнів, набувало актуальності для землеробів, скотарів і тому отримувало детальну вербалізацію шляхом термінологічного розгалуження. Вмотивованою виявляється також концентрація етнонімів і лінгвонімів у лексиці, запозиченої з мови коса: коли в першій третині XIX ст. відбулася вимушена масова міграція племен Південної Африки (*мфекан* “розсипання”), народ коса прийняв розрізненні групи й асимілював їх у своїй культурі. Ці події викликали необхідність диференціації позначень численних груп, об'єднаних у категорію *iimfecane* “marauders” (< Xhosa) (*the Mfecane, mfecane* “The large-scale dispersal of groups of northern Nguni people during the early 19th century to the south, north, and west of present-day KwaZulu-Natal, which led to the displacement or impoverishment of neighbouring people; the resultant wars and battles; the period during which this upheaval took place” (цит. за: DSAEHP 1996: 459)).

Запозичення з мов банту до лексики WSAE за формальним критерієм представлені такими підгрупами: лексичні запозичення, морфологічні запозичення, структурні та семантичні запозичення (кальки).

Лексичні запозичення (87% від загалу аналізованих одиниць) являють собою перенос форм і значень одиниць з мови-донора до системи мови-реципієнта (*skebenga* < adaptation of Zulu *isigebengu* “bandit”).

Морфологічні запозичення інкорпоровані до складу гібридних структур (8%), де вони сполучаються з англійськими морфемами (*mopani beetle* “a cicada” < seTswana *mopane*, Venda *mupani* + English *beetle*; *Egoli* “the city of Johannesburg” < Zulu “place of gold”, locative prefix *e-* + *-goli*, adaptation of English *gold*)).

Калькування одиниць менш продуктивне (5%) порівняно з лексичним та морфологічним запозиченням. Структурні кальки утворюються шляхом відтворення послідовності усіх складників вихідної структури (*go well* “good wishes spoken upon parting” < Zulu *hamba kahle*, Xhosa *hamba kakuhle*; *Spear of the Nation* “the official name of the ANC’s military wing” < Xhosa *Umkhonto* “spear” + *we* “of” + *Sizwe* “nation”) або часткового відтворення вихідної структури (*great indaba* “an important meeting” < Xhosa, Zulu *idaba inkulu* “an important meeting”).

Семантичні запозичення – формування під впливом мови-джерела нових значень слів, які вже функціують у системі мови-реципієнта, наприклад, вживання термінів спорідненості (*brother, mother, sister*) як увічливих звертань безвідносно до родинних стосунків: *mother* “translation of the equivalent words in the Sintu (Bantu) languages, which are used in a wider sense than the English *mother*” > “among speakers of Sintu (Bantu) languages: any of the group of female clan members, including one’s physical mother; a female contemporary of one’s mother”.

Інтенсивність мовної взаємодії засвідчує нечисленна група зворотних запозичень (reborrowings), коли одиниця, інкорпорована з однієї мови в іншу, знову повертається в мову-донор у змінній формі або з новим значенням: *money* > Xhosa, Zulu *imali* > WSAE *mali*: “Mali, ... A word in constant use among the natives, and frequently heard among the colonists also, for money” (C. Pettman. *Africanderisms*. 1913, p. 307) (цит. за: DSAEHP 1996: 438).

Результати наших спостережень переконують, що серед запозичень із мов банту переважають іменники, тобто одиниці з пріоритетною називною функцією, актуальні в процесі лінгвалізації довілля. Чисельними також виявилися одиниці з домінантною експресивною функцією, прислівники та вигуки, що вербалізують емоції, почуття, настрої, підвищують ефективність комунікації: *yebo* adv., interj. “quoting or representing the word as spoken in Zulu; (colloquial) As a general term of assent, agreement, or acknowledgement” < Zulu ‘Yes’, ‘I agree’ (“There was a general assent of ‘Yebo,’ Yes, to this, expressing great satisfaction” (J. W. Colenso. *Ten Weeks in Natal*. 1855. p. 134) (цит. за: DSAEHP 1996: 803)).

Аналіз дериваційних процесів, до яких залучаються запозичення з мов банту, переконує в успішній асиміляції цих одиниць системою англійської мови. Запозичені основи поєднуються з:

- англійськими афіксами та напівафіксами для утворення назв територій та їх мешканців (-dom – *Zuludom*, -ia – *Bantustania*, -land – *Zululand*; -ian – *Bantustanian*, -er – *Zululander*); ідеологій, напрямків чи течій (-ism – *Bantustanism*, *nyatsism*, *ubuntuism*); станів та ознак (-ed – *babalaased* “suffering from hangover”, *tokoloshed* “bewitched”); каузативних дій (-ise/-ize – *nyatsarise*, *ubuntuize*);

- англійськими простими та похідними основами, наприклад, для позначення професій (-er – *bundu basher*, *ingoma dancer*), процесів та видів діяльності (-ing – *bundu-bashing*, *kwetha-dancing*, *toy-toying*);

- автохтонними основами на позначення різних концептів місцевих культур (*phuzamandla* “fortified soup-powder” < Xhosa, Zulu *phuza*- “drink” + -*amandla* “strength”).

Деривація за участю автохтонних основ не обмежується афіксацією та композицією. Новотвори також формуються засобами конверсії (*phuza* n. “liquor” > *phuza* v. “to drink liquor”), субстантивзації (*twala* v. “to abduct for the purpose of marriage” > *twala* n. “the abduction of a young woman for the purpose of marriage”), скорочення (*Bop* “the former Republic of Bophuthatswana, a ‘homeland’ with territories in both the Orange Free State and the Transvaal; the government of Bophuthatswana” < *BophuthaTswana*, *Duzi* < *Umzindusi* “Zulu name”), аббревіації (*IFP* < *Inkatha Freedom Party*).

Що ж до граматичного аспекту, то асиміляція запозичень із мов банту відбувається повільніше. Граматично неасимільованими, наприклад, залишаються іменники, які (а) зберігають характерні для мов банту префіксальні маркери множини (*itongo*, pl. *amathongo* < Xhosa, Zulu *ithongo* “an ancestral spirit”); (б) не змінюють форму незалежно від категорії числа (*imphepho*, pl. *imphepho* < Xhosa *impepho* “several species of everlasting; the dried leaves and twigs of this plant used in herbal medicine or burnt in divination”). Тимчасом конкуренція граматичних форм множини іменників за зразками систем реципієнта та донора засвідчує зростаючу асиміляцію одиниць: *magwinya*, pl. *amagwinya*, *magwinya*, *magwinyas* “a small cake made from deep-fried unsweetened dough” < Zulu *amagwinya*, pl.; *qaba*, pl. *amaqaba*, *qabas* “a person (usually from a rural area) who adheres to traditional customs and beliefs” < Xhosa, Zulu *iqaba*, pl.). Граматично асимільовані етимологічно гібридні іменники, наприклад, назви парних предметів набувають форми pluralia tantum за правилами англійської мови (*shushu broekies* “a joking name for hot pants or tight shorts for girls” < Xhosa *shu-shu*- “hot” + Afrikaans -*broekie*- “panties, knickers” + English -s “plural suffix”).

Семантична деривація здійснюється всіма традиційними способами, але особливий інтерес становить метафоричний розвиток назв африканських травин. Сфера ПРИРОДА є продуктивним когнітивним джерелом для цільових сфер АРТЕФАКТИ (*impala* “antelope” > “a jet fighter aircraft”; *kudu* “antelope” > “aircraft”; *nyala* “antelope” > “a small armoured personnel-

carrier”) та ЛЮДИНА (*inja* “dog” > derog. of a human being”; *mamba* “snake” > “skillful, intelligent person”). Ці та інші приклади доводять, що реалії сучасного світу усвідомлюються через стереотипні, культурно константні образи, еталони (антилопа як еталон швидкості, змія як еталон мудрості тощо). У такий спосіб англійськомовний поліетнічний простір ПАР інтегрує домінантні автохтонних культур. Зооморфізм часто трапляється в парафразах (*kudu-milk* “brandy” < Khoikhoi *kudu-b / kudu-s*, Xhosa *iqudu* “antelope” + English *-milk*), оскільки вони є найтиповішими способами номінації для ситуацій обмеженого словника, але водночас саме завдяки парафразу створюються яскраві й прозорі образи, що втілюють незвичні для мовців поняття, досягається спрощене тлумачення складних концептів.

Розглянемо запозичення з мов банту, які є специфічними для одного або декількох вернакулярних варіантів англійської мови ПАР.

Матеріал для аналізу цієї групи запозичень можна отримати не лише з польових розвідок, бо специфічна лексика зафіксована й у регіональних словниках англійської мови ПАР (Mesthrie 2010) або представлена в наукових описах та стислих глосаріях (див. (The History... 2005), як і в бібліографіях (Hickey 2013: 412–414)).

У лексиці ISAE трапляються нечисленні функційно обмежені топоніми (*Tegwīn* (сленг) “Durban”), назви реалій природи (*tegwān* (сільський діалект) “a large hammer-head bird with silver feathers”), позначення повсякденних дій, почуттів (*zonda* (сленг) “to dislike, to hate”) та елементи мовленнєвого етикету. Нечисленність та функційна маркованість запозичень з банту в індійському варіанті англійської мови ПАР пояснюється недостатнім рівнем культурної компетенції мовців (*Low Zulu, Isikula* “the simple Zulu spoken by a majority of Indians in KZN, technically a pidgin called Fanakalo” – “We can’t speak proper Zulu, what we manage is Low Zulu” (цит. за: Mesthrie 2010: 140). Уживання автохтонних запозичень стимульовано намаганням уникнути расизму, бажанням продемонструвати позитивне ставлення до співрозмовників (*makoti* “a respectful or neutral for a Black female domestic servant, an older or married woman serving as a maid”), необхідністю зменшити комунікативну дистанцію (*ai* “an exclamation evoking sympathy and cooperation”).

Мешканці ПАР, для яких одна з автохтонних мов є рідною, засвоюють едонормативний варіант англійської мови (“interlanguage” (Gough 1996: 67)) – BSAE із чіткими ознаками інтерференції місцевих мов (“fossilisation” (т.с.)) здебільшого на фонетичному та граматичному рівнях. Специфіка лексичного складу виявляється в окремих запозиченнях на позначення культурних та суспільних реалій регіонального значення (*skebenda* “criminal” < Xhosa), а також семантичних трансформаціях англійських слів за автохтонними моделями (*to propose smb* “to tell smb”, *to touch* “to drop into” (Gough 1996: 64).

Специфічні для цього варіанту бантуїзми (так само, як і запозичення з інших місцевих мов), трапляються в мовленнєвій практиці носіїв BSAE і представлені сленгом чорношкірих містян (“black urban slang” (Gough 1996: 55)). Такі одиниці частотні в масмедійних джерелах, орієнтованих на аудиторію, яка послуговується BSAE (“black readership”, “black oriented print media” (т.с.)). Наприклад, у наступному уривку наявні елементи сленгу містян (*hola* “a township greeting”, *magents* “gents”, *njori* “money”, *s’lahla* “car”, *abomagrizin* “granny”), серед іншого й похідні від бантоїдних основ (*skorokoro* “a jalopy” < Xhosa): “*Hola Magents! I know that all along the male species had to have a lot of njori and a flashy s’lahla to be able to attract the following sex. <...> They go for abomagrizin, who are loaded, drive the latest models, not those old skorokoro’s...*” (цит. за: Gough 1996: 55–56)). Уживання автохтонізмів задля перемикування коду слід пояснити бажанням мовців експлікувати свою етнічну й соціальну належність, висловити солідарність, тому такі запозичення функціонують і як маркери культурної ідентичності.

Висновки та перспективи дослідження. Результати дослідження засвідчили відкритість системи англійської мови для інновацій, її гнучкість та здатність ефективно адаптувати елементи зовнішнього впливу. Бантоїдні мови виявилися потужним джерелом інновацій.

У варіанті WSAE, який уживається як перша рідна мова, запозичення з мов банту кількісно переважають над запозиченнями з інших автохтонних мов ПАР. Більшість бантуїзмів

запозичено прямим шляхом. Опосередковані запозичення потрапляють до лексичного складу англійської мови через африкаанс, автохтонні чи мішані мови. Запозичення є позначеннями різних релігійних, політичних, природних, економічних, соціальних явищ. Окрім лексичних запозичень із мов банту, виявлено етимологічні гібриди, повторні запозичення, кальки. Хоча бантуїзми й виявляють високий ступінь асиміляції в системі англійської мови, зафіксовано факти ускладнення адаптації граматичного аспекту окремих іменників, які спадкують споконвічні моделі маркування множини.

У нативізованих варіантах англійської мови, які вживаються як перша чи друга мова, запозичення з мов банту представлені як специфічними для цих варіантів одиницями, так і тими, що належать до спільного фонду декількох варіантів, серед іншого й WSAE.

Отже, результати аналізу запозичень із мов банту в англійську мову ПАР засвідчили їх важливість для формування лексичної системи. Контакти англійської мови з мовами банту – це потужний стимул активного розвитку мультикультурного англійськомовного простору Південної Африки. Компліментарний характер південноафриканської лінгвокультурної ідентичності актуалізується в розширенні та міксації засобів вербальної комунікації, а не їх заміщенні.

Перспективу дослідження вбачаємо у порівняльному вивченні запозичень з інших автохтонних та міграційних мов у складі лексики англійської мови Південно-Африканської Республіки.

Література

Балтаева, В.Т., Евдокимова, А.Г., Федотова, С.И. «О проницаемости фонетического, словообразовательного и синтаксического ярусов при взаимодействии русского и туркменского языков». *Современные проблемы науки и образования* 2 (1), 2015. [Электронный научный журнал] < <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=20308> > Web 25 March 2021 (25 березня 2021).

[Baltayeva, V.T., Evdokimova, A.G., Fedotova, S.I. «O pronitsayemosti foneticheskogo, slovoobrazovatel'nogo i sintaksicheskogo yarusov pri vzaimodeystvii russkogo i turkmenskogo yazykov». *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya* 2 (1), 2015. [Elektronnyy nauchnyy zhurnal] < <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=20308> > Web 25 March 2021].

Урб, Моника Р. Языковая ситуация в странах Южной Африки : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.22. М., 2001. Print.

[Urb, Monika R. Yazykovaya situatsiya v stranakh Yuzhnoy Afriki: dis. ... kand. filol. nauk: 10.02.22. М., 2001. Print].

Batibo, Herman M. "The Circumstances of Language Shift and Death in Southern Africa". [In:] C.B. Vigouroux, S.S. Mufwene (eds.) *Globalization and Language Vitality. Perspectives from Africa*. London, New York: Continuum, 2008, 51 – 62. Print.

Branford, William, Claughton J.S. "Mutual lexical Borrowings among some Languages of Southern Africa: Xhosa, Afrikaans, English". [In:] R. Mesthrie (eds.) *Language in South Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 199 – 215. Print.

Coetzee Van-Rooy, Susan. "The Identity Issue in Bi- and Multilingual Repertoires of South Africa: Implications of Schneider's Dynamic Model". [In:] S. Buschfeld, T. Hoffmann, M. Huber, A. Kautzsch (eds.). *The Evolution of Englishes: The Dynamic Model and beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2014, 39 – 57. Print.

Crystal, David. *The Cambridge Encyclopaedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. Print.

Edwards, John. *Language, Society and Identity*. London: Basil Blackwell, 1985. 245 p. Print.

Finlayson, R. "Women's Language of Respect". [In:] R. Mesthrie (eds.) *Language in South Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 277 – 296. Print.

Gough, David. "Black English in South Africa". [In:] V. de Klerk (eds.) *Focus on South Africa*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1996, 53 – 78. Print.

Herbert, Robert K. "The Bantu languages: sociohistorical perspectives". [In:] R. Mesthrie (eds.) *Language in South Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 50 – 78. Print.

Hickey, Raymond. *A Dictionary of Varieties of English*. Chichester, UK: John Wiley & Sons, 2013. Print.

Ishmail, S. "Honour our Indigenous Languages". [internet portal IOL. 09.08.2019] <<https://www.iol.co.za/capeargus/news/honour-our-indigenous-languages-30451847>> Web 25 March 2021.

Kadt, Elizabeth de. "Attitudes towards English in South Africa". *World Englishes* 12 (3), 1993: 311 – 324. Print.

Klerk, Vivian de. "Black South African English: Where to from here?" *World Englishes* 18 (3), 1999: 311 – 324. Print.

Lanham, Len W. "A History of English in South Africa". [In:] V. de Klerk (eds.) *Focus on South Africa*. Amsterdam: John Benjamins, 1996. 19 – 34. Print.

Mafela, Munzhedzi J. "Borrowings and Dictionary Compilation: the case of the indigenous South African Languages". *Lexikos* 20, 2010: 691 – 699. Print.

Makalela, Leketi. "Nativization of English among Bantu Language Speakers in South Africa". *Issues in Applied Linguistics* 15 (2), 2007: 129 – 147. Print.

Malherbe, Elisma. "Gauteng – Do you ever speak South Africa?" [internet portal News 24. 16.05.2014] <<https://www.news24.com/xArchive/Voices/gautrainner-do-you-even-speak-south-african-20180719>> Web 25 March 2021.

Mbeki, T. Extracts from one of South African President Thabo Mbeki's most stirring speeches/ [internet-portal South African History Online. 18.06.2011] <<https://www.sahistory.org.za/dated-event/extracts-one-south-african-president-thabo-mbekis-most-stirring-speeches>> Web 25 March 2021.

McKinney, Carolyn. "Schooling in black and white: assimilationist discourses and subversive identity performances in a desegregated South African girls' school". *Race, Ethnicity and Education* 13 (2), 2010: 191 – 207. Print.

Meien, von Joachim. *English in South Africa*. Norderstedt: Grin Verlag, 2007. 33 p. Print.

The History of Black Mineworkers in South Africa. V.L. Allen (eds.). United Kingdom: The Merlin Press Ltd, 2005. Print.

Використані джерела

DSAE: *A Dictionary of South African English* (eds. J. Branford, W. Branford) Cape Town: Oxford University Press, 1991.

DSAEHP: *A Dictionary of South African English on Historical Principles* (eds. P. Silva et al.). Oxford: Oxford University Press, 1996.

Mesthrie, Rajend. *A Dictionary of South African Indian English*. Claremont: UCT Press, 2010.

BANTU LOANS IN THE ENGLISH-SPEAKING MULTICULTURAL SETTING OF SOUTH AFRICA

Olena Avramenko

Department of English Philology, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Abstract

Background: Globalization, cultural and linguistic exchange have become topical issues in modern linguistics. The focus is on the development and functioning of English as a lingua franca in multicultural settings, such as South African Republic. Having become a varied system, South African English enables communication among numerous autochthonous and migrant communities. The efficiency of language interactions is due to the flexibility of South African English lexicon incorporating vocabulary from various etymological sources, and reflecting multiple aspects of cultures in contact.

Purpose: the research is to examine causes and results of borrowing from the Bantu languages into the lexicon of South African English.

Results: the findings suggest that the South African English lexicon is a friendly-to-borrow system which is adjustable for the needs of interethnic communication and integration of cultures in contact. The Bantu languages provide a productive source of direct and indirect loans including lexical, morphological, structural, and semantic borrowings. There can be a correlation between the etymological sources of borrowing and semantic fields the loans appeal to. It supports the idea about the nonisomorphic categorization of referents in languages. The Bantu loans in South African English are well assimilated units that function to meet speakers' naming, expressive and pragmatic intentions. The Bantu loans appear in two groups: some function as common to all the varieties of South African English while others are specific to a particular variety spoken as the first or the second language.

Discussion: The English-Bantu contacts are encouraging the formation of a polyethnic identity in the South African republic.

Keywords: South African English, varieties of English, borrowing, Bantu languages, assimilation, multicultural

Vitae

Olena Avramenko is a PhD student of the Department of English Philology, Zaporizhzhia National University. Her areas of research interests include sociolinguistics, language change and variation, multilingualism, intercultural communication, varieties of English, language contacts.

Correspondence: av30el@gmail.com

Надійшла до редакції 25 березня 2021 року
Рекомендована до друку 8 квітня 2021 року

Олена Левченко

ORCID: orcid.org/000-0002-7395-3772

Наталія Лотоцька

ORCID: orcid.org/0000-0001-6692-196X

DOI 10.31558/1815-3070.2021.41.13

УДК 821.161.2"1960-2016"-3.09Іваничук Р.:81'42

КОЛЬОРОНАЗВА БІЛИЙ ЯК МАРКЕР ІДІОЛЕКТУ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ Р. ІВАНИЧУКА)

*Статтю присвячено кольороназвам як важливим складникам моделювання навколишнього світу мовною особистістю. Кольороназва **білий** формує ядро кольорів у лінгвістичних студіях і є найчастотнішою номінацією кольору в дослідницькому корпусі Р. Іваничука (ДКРІ). Застосовано корпуснобазовану та лінгвокогнітивну методики для опису й аналізу кольороназви **білий** як маркера ідіолекту. У процесі дослідження виявлено структурно-семантичні моделі словосполук зі словом **білий**, виокремлено тематичні групи досліджуваної кольороназви, високочастотні колокації з досліджуваною кольороназвою, простежено семантику та символіку цього кольору та визначено прототип **білого** в ідіолекті Р. Іваничука. Здобуті кількісні дані порівняно з кількісними показниками дослідницького корпусу художньої прози 1960-2016 рр. (ДКХП) для виокремлення індивідуально-авторських сполук.*

Ключові слова: ідіолект, кольороназва, корпус текстів, колокат, колокація, порівняльна конструкція, прототип, статистика, сполучуваність.